

Małgorzata Kolera

Uniwersytet Warszawski

TESTY PSYCHOLOGICZNE W BADANIACH GLOTTO- DYDAKTYCZNYCH

Psychological Tests in Glottodidactic Research

This paper presents the possibilities and limitations of using psychological tests in glottodidactics. After a brief presentation of psychological variables that can be measured in glottodidactic research and specifying the concept of these tests and their psychometric quality criteria, the restrictions on their use by non-psychologists are revealed. The article focuses on analysing the core psychological and psychometric knowledge and skills that are essential for competent selection, administration and interpretation of such tests and that limit test access to qualified individuals as well as protect the instruments from misuse. Finally, some options for cooperation with qualified psychologists are suggested, to show the way for responsible and competent use of psychological tests in glottodidactics.

1. Miejsce zmiennych o charakterze psychologicznym w glottodydaktyce

Problemy związane z uczeniem się i nauczaniem języka umiejscowione są w człowieku, pozostającym w interakcji językowej ze środowiskiem. W procesie uczenia się języka obcego uwzględnić należy zatem zarówno sferę mentalną, jak i uzewnętrznione zachowania jednostki. Ani poznawczego, ani społecznego funkcjonowania człowieka nie da się jednoznacznie oddzielić od procesów komunikacji językowej. Dlatego zajmujące się tymi aspektami dziedziny pokrewne dla glottodydaktyki, do których należy psychologia, są jej ważnymi partnerami (Dakowska 2001; Dakowska 2008).

W ogólnym ujęciu psychologia pomaga zrozumieć, jak przebiegają procesy związane z uczeniem się języka i wyjaśnić dlaczego (McDonough 2004). Przedmiotem zainteresowania glottodydaktyków mogą być zatem takie właściwości osób zaangażowanych w proces uczenia się i nauczania języków, czyli uczącego się i nauczyciela, jak: motywacja, emocje, postawy, inteligencja, procesy pamięci, style poznawcze, style uczenia się, kreatywność, poziom lęku, inne cechy osobowości czy temperamentu oraz pozostałe różnice indywidualne, stanowiące same w sobie przedmiot badań psychologii (Komorowska 1982; Dörnyei 2005). Aby badania dotyczące powyższych zagadnień mogły zaliczać się do nurtu badań glottodydaktycznych, wymienione zmienne muszą być jeszcze związane z procesem uczenia się i nauczania języka obcego. Interesująca będzie tu więc motywacja do nauki języka obcego, lub też motywacja w kontekście wypalenia zawodowego nauczyciela języków obcych. Jeśli badane będą postawy, to przykładowo uczniów wobec uczenia się języka obcego ogólnie, czy też wobec określonego sposobu nauczania. Styl poznawczy ucznia może być interesujący na przykład w korelacji z jego wynikami w obszarze sprawności produktywnych. Wysoka lub niska inteligencja uczących się może być przydatna jako zmienna, pozwalająca dokonać porównania efektu sprawnościowego danej metody nauczania wśród różnych uczniów. Z kolei cechy osobowości nauczyciela traktowane mogą być na przykład jako zmienne pośredniczące, wpływające na efektywność stosowania pewnej metody nauczania. Poza tym od określenia charakterystycznych cech nauczycieli mogą zależeć decyzje związane z organizacją kursów doskonalących, czy wskazania co do programu kształcenia przyszłych nauczycieli jeszcze w ramach studiów neofilologicznych (Komorowska 1982). W niepublikowanych badaniach własnych, dotyczących kompetencji społecznych nauczycieli języków obcych oraz studentów filologii przygotowujących się do pełnienia tej roli, wzięto przykładowo pod uwagę, oprócz zmiennej psychologicznej (kompetencji społecznych), chęć podjęcia lub dalszego wykonywania zawodu nauczyciela języków obcych, jako zmienną świadczącą o pewnej prawidłowości związanej z nauczaniem języków obcych w polskiej szkole.

Skoro zmienne o charakterze psychologicznym mogą być z pewnymi zastrzeżeniami przedmiotem pomiaru w glottodydaktyce, warto zapoznać się z możliwościami zastosowania specyficznych dla psychologii technik pomiaru, jakimi są testy psychologiczne. Tym bardziej, że samodzielna konstrukcja rzetelnych, trafnych i obiektywnych narzędzi diagnostycznych to zadanie wieloetapowe i obciążone ryzykiem popełnienia licznych błędów (Komorowska 1982). Nie należy mimo wszystko zakładać, że każdy gotowy test psychologiczny jest narzędziem lepszej jakości niż kwestionariusz własnej konstrukcji, szczególnie, że obszar zastosowań każdego testu psychologicznego jest wyraźnie sprecyzowany i może nie objąć interesujących badacza zjawisk.

2. Pojęcie testu, kryteria dobroci i granice udostępniania testów psychologicznych

Mianem testu psychologicznego określamy „narzędzie pozwalające na uzyskanie takiej reprezentatywnej próbki zachowań, o których można przyjąć (np. na podstawie założeń teoretycznych lub związków empirycznych), że są one wskaźnikami interesującej nas cechy psychologicznej. Jest to narzędzie obiektywne, wystandaryzowane, trafne, rzetelne i znormalizowane, wyposażone w reguły obliczania wartości mierzonej cechy psychologicznej oraz jasno określające zakres i rodzaj dopuszczalnych zachowań ze strony diagnosty” (Hornowska 2005: 22). Obiektywność oznacza, że dwie różne osoby, opracowujące wyniki testu, dojdą do tych samych rezultatów. Standaryzacja to jednolitość warunków testowania, w postaci przede wszystkim przestrzegania instrukcji stosowania testu. Rzetelność oznacza dokładność pomiaru, czyli wielkość błędu, jaki popełnia się interpretując wyniki testu. Trafność testu to empirycznie potwierdzony obszar jego zastosowań. Normy pozwalają natomiast porównać wynik do pewnego układu odniesienia, jaki stanowi próba standaryzacyjna, gdyż podstawą formułowania wniosków o właściwościach psychologicznych osób badanych jest ocena tego, jak osoba badana wypada na tle innych osób. W przypadku testów obcojęzycznych dochodzi jeszcze kryterium adaptacji: test musi zostać nie tylko przetłumaczony, ale też dobrze przystosowany do warunków kultury polskiej. Nie wszystko więc, co z wyglądu przypomina test psychologiczny, jest nim w rzeczywistości. Jeśli test nie spełnia powyższych kryteriów dobroci, jest tyle wart, co drukowane w popularnych magazynach psychozabawy (Brzeziński 2000a).

Testy psychologiczne znajdują zastosowanie na gruncie badań glottodydaktycznych. Za przykład posłużyć mogą niedawno opublikowane badania Gałązki (2008), dotyczące między innymi związku takich zmiennych jak poczucie kontroli i cechy osobowości ucznia z motywacją wewnętrzną do uczenia się języków obcych. Poczucie kontroli mierzone było kwestionariuszem Delta Drwala, natomiast pomiaru osobowości dokonano przy użyciu Inwentarza Osobowości Eysencka. Jednak zastosowanie w badaniach glottodydaktycznych technik pomiaru typowych dla psychologii wiąże się, nie bez powodu zresztą, z dodatkowymi trudnościami. Testy psychologiczne w Polsce może zakupić jedynie osoba, która legitymuje się dyplomem ukończenia magisterskich studiów psychologicznych. Testy są bowiem specyficznym, chronionym narzędziem pracy w grupie zawodowej psychologów. Ramy ochrony testu wyznaczone są przez reguły obowiązujące w tej grupie zawodowej, czyli między innymi Kodeks etyczny – zawodowy psychologa (PTP 1994), Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice (AERA, APA, NCME 2007), Wytyczne Międzynarodowej Komisji ds. Testów (ITC 2000) oraz na mocy Ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (2001). Sytuacje ograniczania dostępu do testów spotykają się niejednokrotnie

z niezrozumieniem i dezaprobatą osób nie będących z wykształcenia psychologami (Szustrowa 1996). Lekarze, nauczyciele, a być może i zainteresowani specjaliści w dziedzinie glottodydaktyki, nie rozumieją, dlaczego ich uniwersyteckie wykształcenie nie jest wystarczające do kompetentnej analizy podręcznika testowego i użycia prostych kwestionariuszy lub grupowych testów inteligencji (Jaworowska 2000). Niektórzy specjaliści z innych dziedzin uważają, że są przygotowani do posługiwania się testami, ponieważ mieli na studiach psychologię i badani byli na zajęciach wybranymi testami. Studenci pokrewnych do psychologii kierunków argumentują wręcz, że badanie to rzecz banalna i nie wymaga żadnych specjalnych umiejętności, a do obliczenia wyników i uzyskania potrzebnych informacji wystarczy przyłożenie do arkusza testowego szablonu z kluczem rozwiązań. Niezrozumienie zasadności obowiązujących przepisów świadczy o tym, że wiedza potoczna dotycząca testów jest niewielka, lub na ich temat krąży wiele fałszywych poglądów. Zainteresowani przedstawiciele innych dyscyplin powinni mieć możliwość zdobycia informacji na temat podstawowych powodów ograniczania dostępu do testów psychologicznych. Popularyzacja tej wiedzy i uzasadnianie obowiązujących przepisów przyczynia się ponadto do skutecznej kontroli dystrybucji testów (Szustrowa 1996). Stąd znaczna część artykułu poświęcona jest na przedstawienie i wyjaśnienie profesjonalistom w dziedzinie glottodydaktyki wybranych zasad związanych ze stosowaniem testów psychologicznych.

3. Wyjaśnienie ograniczeń w dostępie do testów psychologicznych

Jedną z przyczyn utrudnionego dostępu do testów psychologicznych jest ogólne ujęty przepis o konieczności ochrony materiałów testowych. Obowiązuje zakaz ujawniania materiałów testowych osobom postronnym (AERA, APA, NCME 2007; ITC 2000). Te restrykcje wynikają z faktu, że znajomość pytań lub zadań testowych czy też klucza przez potencjalne osoby badane, to utrata wartości diagnostycznej narzędzia (Jaworowska 2000). Ujawnianie treści testów doprowadzić może do ich pełnej dewaluacji (Strelau 2000). W efekcie na przykład osoba znająca klucz do inwentarza lęku, starając się o pozwolenie na broń, może tak odpowiadać, aby otrzymać wynik niski i uzyskać akceptację wniosku. Wynik taki nie świadczy już o faktycznym poziomie lęku. Wszystkie dane na temat trafności tracą wartość, gdyż uzyskiwano je w sytuacji, gdy osoby badane nie знаły testu (Jaworowska 2000). Użytkownik testu nie może zatem ujawniać treści pozycji testowych osobom postronnym, czyli nawet członkom rodziny czy znajomym, ponieważ są oni potencjalnymi osobami badanymi (Strelau 2000). Prowadząc badania naukowe z użyciem testów psychologicznych nie powinno się również rozsyłać arkuszy do osób badanych z prośbą o odesłanie. Wówczas bowiem część testów nie zostaje oddana i traci się nad nimi kontrolę. Ponadto nawet arkusze, które zostają zwrócone, mogły być wcześniej oglądane przez osoby postronne. Między innymi ze względu na

to, że testy psychologiczne nie mogą być powszechnie znane, wydawcy mają obowiązek kontroli ich dystrybucji (Jaworowska 2000). Niedozwolone jest również przedstawianie technik testowych publicznie (ITC 2000). Nie wolno zatem publikować testów psychologicznych, ani cytować pojedynczych pozycji testu, nawet w artykule dotyczącym tego narzędzia lub odnoszącym się do wyników badań własnych, przeprowadzonych przy pomocy danej techniki. Jeśli odniesienie do treści testu jest zasadne, należy posłużyć się przykładami wzorowanymi na oryginale – stworzyć pozycje, które będą odtwarzać ideę pierwotnego testu, ale nie będą ujawniać jego dosłownej treści (Ciechanowicz 1996).

Innym ważnym powodem, dla którego materiałów testowych nie wolno publikować czy też rozpowszechniać bez ograniczeń, jest spoczywający na użytkownikach obowiązek respektowania praw autorskich twórców testu. Testy psychologiczne traktować należy jako szczególnego rodzaju utwory, posiadające swojego autora, wydawcę, wykonawcę, czyli osobę przeprowadzającą badanie przy pomocy testu, jak również odbiorców, w postaci osób badanych (Ciechanowicz 1996). Dlatego w Polsce testy chronione są przez prawo autorskie, zgodnie z Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych (1994). W związku z tym nie wolno powielać materiałów, zarówno w wersji papierowej jak i elektronicznej, obejmujących pozycje testowe, materiały dodatkowe, jak arkusze odpowiedzi, formularze wykreślania profili, klucze oceniania odpowiedzi, tabele przekształcające wyniki surowe na przeliczone, czy tabele norm (AERA, APA, NCME 2007). Jeśli test jest przedmiotem licencjonowanej sprzedaży jednego z wydawnictw, należy po prostu zakupić potrzebne materiały w wystarczającej ilości. Powielanie arkuszy jest skądinąd często uniemożliwione poprzez specjalne zabezpieczenie przed kopiowaniem, na wypadek, gdyby dostały się one w ręce nieuczciwego użytkownika. Jeśli potrzebny test nie jest przedmiotem licencjonowanej sprzedaży, to o jego istnieniu dowiedzieć się można zazwyczaj z publikacji autora. Wówczas wolno wykorzystać opisaną technikę jedynie za zgodą jej twórcy (Ciechanowicz 1996).

Wymienione do tej pory racje tłumaczą, dlaczego dostęp do testów musi być ograniczony i kontrolowany, ale nie przesądzają jeszcze w zasadzie, dlaczego jedynie psycholog ma prawo zakupić i zastosować test psychologiczny. Przecież zaznajomiony z powyższymi uwagami badacz, zajmujący się na przykład glottodydaktyką, bez trudu dostosuje się do zakazu ujawniania materiałów testowych osobom postronnym, czy też będzie w stanie respektować przepisy prawa autorskiego. Można tu jeszcze co najwyżej przytoczyć argument, że osoba nie będąca psychologiem nie jest dodatkowo zobligowana tajemnicą służbową ani zobowiązana do przestrzegania Kodeksu etyczny – zawodowego psychologa (1994), zatem potencjalnie istnieje większe ryzyko, że złamie którąś z obowiązujących zasad dotyczących posługiwania się testami (Strelau 2000).

Jednak rozbieżności między uprawnieniami psychologów i badaczy o innym wykształceniu wynikają przede wszystkim z zakładanych różnic w zdobytych przez nich kompetencjach. Użytkownik testu powinien umiejętnie dokonać

wyboru testu, przeprowadzić badanie za jego pomocą, obliczyć otrzymane wyniki oraz dokonać ich interpretacji.

O wyborze testu nie mogą decydować tak zwane fasadowe cechy identyfikacyjne, jak nazwisko autora, tytuł testu, wydawca czy rok wydania (Szustrowa 1996). Testy psychologiczne oparte są przede wszystkim na konkretnej teorii, stanowiąc jej operacjonalizację (Rubacha 2008). Aby ocenić, czy wybrany test dostarczy informacji zgodnych z postawionym celem diagnostycznym, należy dokładnie przestudować podręcznik pod kątem teorii psychologicznych, przyjętych jako punkt wyjścia (Witkowska 2009). Nie wystarczy jednak, nawet dogłębna, znajomość samych materiałów testowych. Do kompetentnej oceny konieczne jest poznanie mających tu znaczenie badań, omawianych w literaturze fachowej oraz odniesienie zamieszczonych w podręczniku testowym informacji do szerszego kontekstu teorii psychologicznych (AERA, APA, NCME 2007). Ponadto kluczowa jest staranna analiza technicznych właściwości testu, takich jak trafność, rzetelność, czy normy. Aby zatem sprawdzić, czy wybrana technika dostarczy informacji zgodnych z postawionym celem diagnostycznym, nie wystarczy już nawet znajomość leżącej u jego podstaw teorii psychologicznej. Należy bowiem, analizując materiały testowe, zwrócić uwagę na zastosowane procedury sprawdzające trafność oraz wskaźniki trafności (Witkowska 2009; Szustrowa 1996). Posłużę się ponownie przykładem zaczerpniętym z niepublikowanych badań własnych, w których jedną ze zmiennych są kompetencje społeczne nauczycieli języków obcych i studentów filologii: jeśli poszukuje się techniki do diagnozy kompetencji społecznych, to znalezienie testu o tytule „Kwestionariusz Kompetencji Społecznych” (Mateczak 2007) nie dostarcza jeszcze informacji, co będzie przedmiotem badania. Dopiero z lektury podręcznika testowego dowiedzieć się można, co autorka testu rozumie pod pojęciem kompetencji społecznych. Następnie dzięki znajomości literatury fachowej można umiejscowić tę definicję wśród wielu teorii dotyczących tego zagadnienia, przyznających różny status roli treningu społecznego i operujących różnym poziomem ogólności pojęcia kompetencji społecznych. To jednak wciąż analiza założeń teoretycznych. Kolejnym krokiem prowadzącym do stwierdzenia, co naprawdę mierzy wybrany test, jest lektura rozdziału poświęconego trafności – pomocne mogą tu być informacje, jak silne związki mierzonego konstruktu z jakimi kryteriami zewnętrznymi stwierdzono. Dopiero dane na temat trafności dostarczają wiedzy, co rzeczywiście jest mierzone za pomocą testu. Wówczas można zastanowić się, czy tak ujęte kompetencje społeczne mają odniesienie do tego, co ma być przedmiotem badania, a zatem kompetencji społecznych, jakimi charakteryzuje się nauczyciel w sytuacji nauczania języków obcych. Oprócz określenia adekwatności przedmiotu pomiaru testu z postawionym celem badawczym, przed podjęciem decyzji o zastosowaniu wybranego narzędzia należy sprawdzić wszystkie pozostałe wymienione wcześniej kryteria dobroci testu. Do tego typu analiz niezbędna jest wiedza z zakresu psychometrii (Szustrowa 1996).

Te same dane na temat testu należy wziąć powtórnie pod uwagę, dokonując interpretacji wyników. W etapie ilościowym interpretacji wnioskuje się o tak zwanym prawdziwym wyniku osoby badanej na podstawie wyniku otrzymanego. Psycholog o odpowiednim przygotowaniu na polu psychometrii i statystyki, zaznajomiony z pojęciem rzetelności, potrafi w postępowaniu diagnostycznym kierować się tak zwanymi przedziałami ufności, budowanymi wokół wyniku otrzymanego, biorąc pod uwagę błąd pomiaru oraz przyjmując przy tym określony poziom prawdopodobieństwa, a nie wprost wynikami otrzymanymi (Brzeziński 2000b). W przypadku diagnozy indywidualnej może się zdarzyć, że ten sam otrzymany wynik testu inteligencji oznacza z równym prawdopodobieństwem upośledzenie umysłowe w stopniu łagodnym, jak i granicę upośledzenia. Kompetencja w interpretacji wyników testu ma wówczas wpływ na decyzje dotyczące ścieżki edukacji szkolnej lub przyznania renty osobie badanej. Los osoby badanej jest więc pochodną przygotowania psychometrycznego użytkownika testu (Brzeziński 2008). W etapie jakościowym interpretacji wynik powinien zostać odniesiony do modelu teoretycznego, zgodnego z treścią testu (Brzeziński 2000b). Niezbędna jest tu znajomość warstwy merytorycznej testu. Badacz, który przygotowany jest nawet psychometrycznie, może nie być w stanie podać rozsądnej interpretacji wyników, o ile nie zapozna się z przyjętą przez autorów testu teorią psychologiczną oraz nie ma orientacji w szerszym kontekście, w którym osadzona jest ta teoria. Dlatego właśnie wykształcenie psychologiczne dostarcza użytkownikowi bogatego spektrum interpretacyjnego. Aby przykładowo zinterpretować wynik Testu Matryc Ravena, należy znać różne strukturalne teorie inteligencji i miejsce, jakie zajmuje w nich „czynnik g” (Strelau 2000). Teoria zakreśla merytoryczne ramy interpretacyjne wyniku – dopiero ona nadaje sens wynikowi (Brzeziński 2000a).

Wymagane kompetencje osoby stosującej test zależą też od celu, w jakim jest on używany. Czym innym jest bowiem wykorzystywanie testu do diagnozy indywidualnej, a czym innym do zbierania danych w badaniach naukowych (Maczak 2000). Najwięcej ograniczeń związanych jest ze stosowaniem testów psychologicznych w celach diagnostycznych. Wówczas niewłaściwe użycie testów psychologicznych skutkuje bowiem błędnymi decyzjami, które mogą zasadniczo zmienić losy życiowe osób nimi przebadanych, jak już wspomniano w przykładzie dotyczącym interpretacji wyników testu inteligencji (Brzeziński 2008). Szczególne znaczenie mają wówczas dodatkowo umiejętności praktyczne i interpersonalne diagnosty, wykorzystywane do nawiązania odpowiedniego kontaktu z badanym oraz kompetentnego udzielania informacji zwrotnej (ITC 2000). Jeśli natomiast testy psychologiczne używane są jako techniki zbierania danych w badaniach naukowych, to negatywne konsekwencje wynikające z ewentualnych nieprawidłowości w ich stosowaniu nie następują w tak bezpośredni sposób, jak w przypadku indywidualnej diagnozy i wymagania co do kompetencji użytkownika mogą być ewentualnie nieco łagodniejsze. Jednak trzeba pamiętać, że etyczność w badaniach naukowych jest

warunkowana w dużym stopniu przez rzetelność i trafność formułowanych ocen. W tym przypadku wyciągane z badania wnioski są pochodną badania testowego (Brzeziński 2008). Nieadekwatny wybór testu, nieumiejętne przeprowadzenie pomiaru czy też niewłaściwa interpretacja wyników testowych oznaczać będzie źle zaplanowane, przeprowadzone lub zinterpretowane badanie naukowe, które nie spełni standardów metodologicznych, a zatem nie dostarczy trafnego opisu i wyjaśnienia badanego zjawiska. Wówczas wyniki nie mogą stanowić godnej zaufania podstawy do projektowania jakichkolwiek czynności praktycznych (Brzeziński 2000b). Jest to szczególnie istotny aspekt w przypadku glottodydaktyki, która sprostac ma zapotrzebowaniu na wiedzę praktycznie użyteczną (Dakowska 2008).

Istnieje więc zagrożenie, że osoba nieposiadająca wykształcenia psychologicznego może nie dostrzec poznawczo-etycznej złożoności sytuacji badania testowego. Z pozornie tego samego surowego wyniku, kompetentny badacz potrafiłby wyprowadzić wnioski, do których nie dojdzie osoba, która tylko mechanicznie wykona instrukcję testową (Brzeziński 2008). Zakłada się, że jedynie absolwent psychologii przygotowany jest do pełnienia roli zawodowej, obejmującej posługiwanie się testami psychologicznymi do celów badawczych, jak i diagnostycznych. To studenci psychologii poznają bowiem podstawowe teorie psychologiczne, nadające sens testom i tylko uniwersytecki program kształcenia studentów tego kierunku obejmuje wykłady i praktyczne ćwiczenia w zakresie psychometrii i diagnostyki psychologicznej (Brzeziński 2000b; AERA, APA, NCME 2007).

4. Możliwości wykorzystania testów w badaniach glottodydaktycznych

Dla specjalistów nie będących psychologami, zatem również glottodydaktyków, którzy w swoich badaniach uznają za zasadne wzięcie pod uwagę zmiennych psychologicznych, istnieją pewne możliwości wykorzystania technik diagnostycznych typowych dla psychologii. Jak wynika z wcześniejszych uwag, muszą być jednak świadomi ograniczeń związanych ze swoją rolą w tej części badań i wykazać gotowość podjęcia współpracy z psychologiem. Według Standardów dla Testów stosowanych w Psychologii i Pedagogice „skuteczne testowanie i diagnozowanie wymagają, aby wszyscy uczestnicy tego procesu mieli wiedzę, umiejętności oraz kompetencje odpowiadające ich roli w tym procesie, jak też świadomość czynników – podmiotowych i kontekstowych – mogących wpłynąć na proces testowania” (AERA, APA, NCME 2007: 22). Można bowiem mówić o różnych rolach badacza, w zależności od etapu badań testowych. Na etapie wyboru testu, ze wspomnianych wyżej względów, ważny głos powinien mieć psycholog. Powinno być przedmiotem obustronnych ustaleń, czy sprecyzowany przez specjalistę w dziedzinie glottodydaktyki cel badawczy można zrealizować, stosując test psychologiczny, o którego właściwościach kompetentnie

wypowiedzieć się może specjalista w dziedzinie psychologii. Jeśli mamy do czynienia z badaniami grupowymi, co jest często spotykaną praktyką w badaniach naukowych z użyciem testów psychologicznych, to w trakcie kolejnego etapu, który nazwać można „administrowaniem testu”, psycholog w wielu przypadkach w ogóle nie musi być obecny, o ile tylko osoby przeprowadzające badanie zostaną dokładnie zapoznane z jego procedurą. Etap ten obejmuje bowiem takie czynności, jak rozdanie arkuszy, zapewnienie odpowiednich (standardowych) warunków podczas rozwiązywania testu oraz zadbanie o samodzielność pracy poszczególnych osób badanych (Strelau 2000). Należy tu jednak zrobić zastrzeżenie, iż nie zawsze ten etap badań składa się wyłącznie z prostych, mechanicznych czynności. Badania za pomocą niektórych testów, przeznaczonych do badań indywidualnych, wymagają specjalnego treningu i nabycia doświadczenia (Szustrowa 1996). Kolejną część pracy z testem, czyli sporządzenie wstępnych obliczeń, w postaci zakodowania odpowiedzi na pozycje testowe według jednoznacznego klucza, to znów działanie nie wymagające specyficznej wiedzy psychologicznej (Brzeziński 2005). Aby jednak kompetentnie przeprowadzić badanie oraz obliczyć wyniki, specjalista z innej dziedziny powinien rozumieć, z jakiego powodu należy mieć pod kontrolą warunki badania, ściśle trzymać się instrukcji oraz przestrzegać zasad obliczania wyników, a zatem wiedzieć, czym jest standaryzacja testu (Szustrowa 1996). Ostatni etap, obejmujący niewspółmiernie bardziej złożone czynności, czyli interpretację ilościową i jakościową otrzymanych wyników testowych oraz wyciąganie wniosków, wymaga już określonych kwalifikacji merytorycznych, a zatem udziału psychologa, zgodnie z przedstawioną wcześniej argumentacją (Strelau 2000; Brzeziński 2005). Nie jest to naturalnie konieczne w przypadku pozostałych zmiennych, branych pod uwagę w danym badaniu, mierzonych technikami innymi niż test psychologiczny, których operacjonalizacji dokonał specjalista w dziedzinie badań nad uczeniem się i nauczaniem języków obcych i zgodnie z tym jest w stanie je zinterpretować. Jednak formułując wnioski z całego schematu badawczego, obejmującego na przykład badanie związku między zmiennymi, z których chociaż jedna wyrażona jest w postaci wyniku testu psychologicznego, glottodydaktyk powinien tak rozumieć i opisywać wynik pomiaru testowego zmiennej psychologicznej, jak sugeruje to kompetentny psycholog.

Mówiąc zatem, że osoba nie będąca psychologiem może sama stosować testy psychologiczne, można mieć na myśli jedynie pewne czynności związane z fazą „administrowania” testami i obliczania wyników. W pozostałych etapach współpraca z psychologiem jest konieczna. Glottodydaktyk nie może zatem samodzielnie stosować testów psychologicznych – użytkownikiem testu jest nie ten, kto tylko przeprowadza badanie testem według standardowej instrukcji lub rutynowo oblicza wyniki, ale ten, kto wybiera metodę, interpretuje wyniki i podejmuje na ich podstawie decyzje (Brzeziński 2000b). Warto zaznaczyć, że w opracowaniu tym przyjęto w dużym uproszczeniu, że absolwent

psychologii automatycznie staje się osobą kompetentną w dziedzinie stosowania testów psychologicznych. Jednakże nawet dyplom studiów psychologicznych nie musi gwarantować posiadania wiedzy i umiejętności do stosowania wszystkich testów (Jaworowska 2000; Szustrowa 1996). Zatem także psychologów obowiązuje zasada, aby do własnych kompetencji podchodzić krytycznie. Za każdym razem więc, jeśli sytuacja konkretnego badania przekracza doświadczenie osoby używającej testu, powinna ona skorzystać z pomocy osoby kompetentnej (AERA, APA, NCME 2007). Nieodpowiedzialne i niewłaściwe stosowanie testów psychologicznych w badaniach naukowych, prowadząc do nieuprawnionych wniosków, spowodować może negatywne konsekwencje o dużym zasięgu społecznym, jeśli w efekcie zapadną decyzje dotyczące wdrożenia zmian, na przykład w obszarze edukacji językowej.

BIBLIOGRAFIA

- AERA, APA, NCME; American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education. 2007. *Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Brzeziński, J. 2000a. « Teoria testów psychologicznych: ABC psychometrii » (w) *Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 1* (red. J. Strelau). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Brzeziński, J. 2000b. « Problemy etyczne badań naukowych i diagnostycznych » (w) *Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 1* (red. J. Strelau). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Brzeziński, J. 2005. *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Brzeziński, J. 2008. « Stosowanie testów psychologicznych w badaniach diagnostycznych » (w) *Etyka zawodu psychologa* (red. J. Brzeziński, B. Chyrowicz, W. Poznaniak i M. Toeplitz-Winiewska). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ciechanowicz, A. 1996. « Prawne aspekty tworzenia, adaptacji, rozpowszechniania i stosowania testów psychologicznych » (w) *Testy. Prawo. Praktyka* (red. A. Ciechanowicz, A. Jaworowska i T. Szustrowa). Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Dakowska, M. 2001. *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dakowska, M. 2008. « Determinanty przedmiotu badań glottodydaktycznych » (w) *Kultury i języki poznawać – uczyć się – nauczać. Księga Jubileuszowa z okazji 65. urodzin Profesor Elżbiety Zawadzkiej-Bartnik* (red. A. Jaroszevska i M. Torenc). Warszawa: Instytut Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Dörnyei, Z. 2005. *The Psychology of the Language Learner: Individual Differences in Second Language Acquisition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Gałązka, A. 2008. Motywacyjna rola dramy w glottodydaktyce. Kraków: Oficyna wydawnicza „Impuls”.
- Hornowska, E. 2005. Testy psychologiczne. Teoria i praktyka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- ITC, *Interational Test Commision*. 2000. *Wtyczne Międzynarodowej Komisji ds. Testów (International Test Commision – ITC) z 2000 roku dotyczące stosowania testów: Wersja polska. Tłumaczenie autoryzowane przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne*. http://www.practest.com.pl/files/ITC-Stosowanie_test%C3%B3w.pdf DW 15.10.2009.
- Jaworowska, A. 2000. « Dostęp do testów psychologicznych i kompetencje zawodowe ich użytkowników » (w) *Etyczne dylematy psychologa* (red. J. Brzeziński i M. Toeplitz-Winiewska). Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Komorowska, H. 1982. *Metody badań empirycznych w glottodydaktyce*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Matczak, A. 2000. « Testy inteligencji i zdolności » (w) *Psychologia. Podręcznik akademicki*. Tom 1 (red. J. Strelau). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Matczak, A. 2007. *Kwestionariusz Kompetencji Społecznych. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
- McDonough, S. 2004. « Psychology » (w) *Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning* (red. M. Byram). London: Routledge.
- PTP, Polskie Towarzystwo Psychologiczne (1994). *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne.
- Rubacha, K. 2008. *Metodologia badań nad edukacją*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Strelau, J. 2000. « Dylematy etyczne dotyczące publikacji naukowych oraz testów psychologicznych » (w) *Etyczne dylematy psychologa* (red. J. Brzeziński i M. Toeplitz-Winiewska). Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Szustrowa, T. 1996. « Wokół zawodowych i etycznych standardów stosowania testów psychologicznych » (w) *Testy. Prawo. Praktyka* (red. A. Ciechanowicz, A. Jaworowska i T. Szustrowa). Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. 1994. Dz. U. 1994 Nr 24 poz. 83 z późn. zm. <http://isip.sejm.gov.pl/servlet/Search?todo=file&id=WDU19940240083&type=3&name=D19940083Lj.pdf> DW 15.10.2009.
- Ustawa o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów*. 2001. Dz. U. Nr 73 poz. 762 z późn. zm. <http://isip.sejm.gov.pl/servlet/Search?todo=file&id=WDU20010730763&type=3&name=D20010763Lj.pdf> DW 15.10.2009.
- Witkowska, E. 2009. « Etyka badań testowych » (w) *Psychometria. Podstawowe zagadnienia* (red. K. Fronczyk). Warszawa: Vizja Press & IT.

